

ВИКОРИСТАННЯ СИТУАТИВНИХ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЕРГОТЕРАПЕВТІВ

USE OF SITUATIONAL EDUCATIONAL AND COGNITIVE TASKS IN THE PROCESS OF ERGOTHERAPISTS' TRAINING

У статті розглянуто дидактичні й методичні принципи навчання студентів, що сприяють пізнавальній активності, під час вивчення ерготерапії. Сучасна ерготерапія має потребу у фахівцях, які можуть самостійно формулювати мету роботи, ставити нестандартні завдання та визначати етапи їх виконання, приймаючи нетрадиційні рішення.

Рівень розвитку особистості визначається рівнем розвитку самостійної свідомої діяльності, зокрема рівнем самостійного орієнтування в різних галузях професійної діяльності ерготерапевта (уміння аналізувати, узагальнювати, розробляти стратегію пошуку шляхів вирішення окремих проблем тощо). Проаналізовано використання ситуативних навчально-пізнавальних завдань з урахуванням різних рівнів базових знань. Застосування ситуативних навчально-пізнавальних завдань дає змогу викладачеві певним чином керувати навчально-пізнавальною діяльністю студентів відповідно до основних дидактичних цілей навчання ерготерапії. Завдяки рівневій системі ситуативних завдань, орієнтованих на певну галузь знань, конкретний профіль навчання, педагог може суттєво змінити підхід до навчального процесу, а саме варіювати в певних межах рівень викладу матеріалу, ґрунтуючись на конкретному способі діяльності студентів, що залежить від їхніх здібностей і розумового розвитку; забезпечувати відповідний профіль навчання; здійснювати індивідуальний підхід до кожного студента.

Ситуативне навчально-пізнавальне завдання є одним із видів побудови навчальної діяльності й системного дослідження проблеми клієнта в ерготерапії. Воно ґрунтується на тому, що навчально-пізнавальна діяльність студентів – це певна цілісність і взаємопов'язаність із діяльністю педагога та системою засобів і методів навчання. Такий підхід можна тлумачити як взаємопов'язану спільну діяльність викладача і студента, спрямовану на послідовне розв'язування ситуативних навчально-пізнавальних завдань на основі комплексної реалізації системи розвивальних навчальних методів.

Цілісний підхід до системи використання ситуативних навчально-пізнавальних завдань в ерготерапії можна розглядати як певну фахову орієнтацію та засіб підготовки кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння й упровадження наукоємних та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці.

Ключові слова: дидактика, методика, методологія, педагогіка, ерготерапія.

The didactic and methodological principles of teaching students, which promote cognitive activity in the study of ergotherapy, are considered. Modern ergotherapy needs specialists who can independently formulate the purpose of work, set non-standard tasks and determine the stages of their implementation, making unconventional decisions.

The level of personality development is determined by the level of development of independent conscious activity, in particular, the level of self-orientation in various fields of professional activity of the ergotherapist (ability to analyze, generalize, develop a strategy of finding ways to solve particular problems, etc.).

The use of situational educational and cognitive tasks taking for account different levels of basic knowledge is analyzed. The use of situational educational and cognitive tasks enables the teacher to manage in some way the educational and cognitive activities of students according to the main didactic goals of teaching ergotherapy. Due to different levels of situational tasks which focus on the specific field of knowledge, particular profile of education, the teacher can significantly change the approach to the educational process varying within certain limits the level of presentation of the material, based on the specific way of activity of students, depending on their abilities, can provide an appropriate training profile and carry out the individual approach to each student. The situational educational-cognitive task is one of the types of construction of educational activity and systematic research of the client's problem in ergotherapy. It is based on the fact that the educational and cognitive activity of students is a certain integrity and interconnectiveness with the activity of the teacher and the system of tools and methods of teaching. This approach can be interpreted as an interconnected joint activity of the teacher and the student, aimed at the consistent solution of situational educational and cognitive tasks based on the complex implementation of the system of educational teaching methods.

A holistic approach to the system of using of situational educational and cognitive tasks in ergotherapy can be considered as a certain professional orientation and as a means of training of qualified personnel, which are capable of creative work, professional development, introduction of scientific and information technologies in order to be competitive in the labor market.

Key words: didactic, methods, methodology, pedagogy, ergoterapi.

УДК 37. 211.24

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-4.15>

Темерівська Т.Г.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри фізичної реабілітації,
ерготерапії та домедичної підготовки
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

Постановка проблеми в загальному вигляді. Навчальний процес у вищих навчальних закладах України став більш інтенсивним за змістом і складним за завданнями, вимагає від викладачів глибокого педагогічного переосмислення закономірностей навчально-професійної діяльності, принципів і методів навчання та виховання, формування особистості майбутнього

фахівця. Це зумовлено змінами в системі вищої освіти України, а саме вдосконаленням організаційної структури, появою нових навчальних закладів, створенням системи ступеневої підготовки фахівців.

Перехід до реалізації нової парадигми вищої освіти означає оновлення всіх її сторін: змісту, форм організації, методів і засобів навчання.

Одним із пріоритетних напрямів державної політики розвитку освіти, як визначено Національною доктриною розвитку освіти, є підготовка кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння й упровадження наукоємних та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці.

Серед науково-навчальних дисциплін і всієї сучасної системи підготовки фахівця з вищою освітою важливе місце належить педагогіці вищої школи, науковий зміст якої становить потрібну частину теоретичного та практичного арсеналу сучасного фахівця [2, с. 125].

Одна з галузей педагогічних знань, яка інтенсивно розвивається, – це дидактика вищої школи – наука про вищу освіту й навчання у вищій школі.

На відміну від загальної дидактики, дидактика вищої школи покликана поставити на наукову основу розв'язання таких проблем: обґрунтування специфічних цілей вищої освіти; обґрунтування соціальних функцій вищої школи; обґрунтування змісту освіти; наукове обґрунтування способів конструювання педагогічного процесу у вищій школі та здійснення навчальної діяльності; визначення оптимальних шляхів, вибір змісту, методів, форм, технологій навчання [4, с. 17].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Висновки науковців засвідчують, що навчання може бути максимально ефективним за умови, коли навчальний процес організовано за певними принципами, а навчальний матеріал (теоретичний і практичний) спонукає до постійного напруження розумової діяльності студентів, є цікавим і корисним для них, тобто виступає як засіб позитивної мотивації до навчання [3, с. 62].

Багаторівнева підготовка фахівців за системою «бакалавр – магістр» поставила перед навчальними закладами низку науково-методичних проблем, пов'язаних з організацією навчального процесу, підсиленням ролі фундаментальної та професійної підготовки на стадії бакалавра, що спонукає до розвитку професійно-творчої діяльності студентів під час вивчення курсу ерготерапії.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасна ерготерапія має потребу у фахівцях, які можуть самостійно формулювати мету роботи, ставити нестандартні завдання та визначати етапи їх виконання, приймаючи нетрадиційні рішення. З огляду на це, для викладачів навчального закладу постає низка запитань, пов'язаних із тим, як саме варто будувати процес навчання ерготерапії, щоб мати можливість водночас розв'язувати такі завдання:

– викладання ерготерапії на сучасному науковому, разом із тим на доступному для розуміння всіма студентами рівні;

– забезпечення активної розумової роботи студентів з різним рівнем підготовленості, швидкістю

перебігу розумових процесів та іншими психологічними особливостями;

– задоволення пізнавальних інтересів студентів, розвиток їхніх здібностей і нахилів для подальшої повноцінної і творчої праці в обраній ними сфері діяльності – ерготерапії;

– здійснення диференціації студентів за їхніми інтересами і здібностями, а також вимогами певної галузі знань, що лежить в основі їхньої майбутньої професії.

Усе це накладає певний відбиток на специфіку методів і прийомів, застосовуваних у процесі викладання ерготерапії, в основі якої лежить принцип єдності теорії і практики. Тому використання в навчанні елементів дослідницько-пошукової роботи дає змогу реалізувати цей принцип. Ситуативне навчально-пізнавальне завдання є тим зручним та ефективним навчальним засобом, що поєднує в собі різні аспекти діяльності ерготерапевта.

Оскільки розв'язування ситуативних завдань є конкретним видом специфічної розумової діяльності, весь процес навчання ерготерапії будується на основі системного заданого підходу.

Мета статті – розглянути дидактичні й методичні принципи навчання студентів, що сприяють пізнавальній активності, під час вивчення ерготерапії.

Виклад основного матеріалу. Ситуативне навчально-пізнавальне завдання є одним із видів побудови навчальної діяльності й системного дослідження проблеми клієнта в ерготерапії. Воно ґрунтується на тому, що навчально-пізнавальна діяльність студентів – це певна цілісність і взаємопов'язаність із діяльністю педагога та системою засобів і методів навчання. Такий підхід можна тлумачити як взаємопов'язану спільну діяльність викладача і студента, спрямовану на послідовне розв'язування ситуативних навчально-пізнавальних завдань на основі комплексної реалізації системи розвивальних навчальних методів [3, с. 64].

Системність ситуативних навчально-пізнавальних завдань розкривається через опис різних типів зв'язків, а саме:

– взаємодії між викладачем і студентами, визначеної дидактичними цілями, котрі стоять перед конкретною групою студентів і викладачем;

– перетворення й розвиток, виявлених в умовах взаємопов'язаної діяльності викладача і студентів, коли останні переходять на більш високий рівень розвитку;

– структурних, що існують між окремими складниками ситуативних завдань;

– функціонування, які забезпечують організацію навчального процесу й реалізацію функцій освіти через застосування спеціальних багаторівневих ситуативних завдань.

Застосування ситуативно навчально-пізнавальних завдань дає змогу викладачеві певним чином

керувати навчально-пізнавальною діяльністю студентів відповідно до основних дидактичних цілей навчання ерготерапії. Завдяки рівневій системі ситуативних завдань, орієнтованій на певну галузь знань, конкретний профіль навчання, педагог може суттєво змінити підхід до навчального процесу:

- варіювати в певних межах рівень викладу матеріалу, ґрунтуючись на конкретному способі діяльності студентів, що залежить від їхніх здібностей і розумового розвитку;
- забезпечувати відповідний профіль навчання;
- здійснювати індивідуальний підхід до кожного студента.

В умовах вивчення ерготерапії, коли постає завдання врахування здібностей та інтересів студентів з метою їх підготовки до подальшої професійної діяльності, виконання ситуативного завдання стає не лише предметом навчання, а й засобом досягнення дидактичних цілей професійної підготовки студента.

У структуру і зміст ситуативних навчально-пізнавальних завдань мають бути закладені такі методичні принципи:

1. Зміст ситуативних завдань має відповідати вимогам кваліфікаційної характеристики ерготерапевта. Завдання має орієнтувати студента на ті проблеми, які він розв'язуватиме в професійній діяльності. Крім того, завдання має давати можливість набувати й закріплювати знання, уміння та навички ерготерапевту, щоб упевнено й ефективно керувати процесами відновлення функцій організму клієнта.

2. Ситуативні завдання повинні базуватися на міжпредметних зв'язках, узагальнювати знання, набуті студентом на всіх етапах навчання та вивчення дисциплін.

3. Зміст ситуативних завдань не повинен бути вузькоспеціалізованим, а має стикуватися із суміжними галузями знань (медициною, фізичною терапією, психологією, соціологією тощо), якими потрібно володіти під час вирішення проблем ерготерапії.

4. Ситуативні завдання мають орієнтувати студентів на конкретне вивчення відновлювальних процесів в ерготерапії, а не на навчання загалом, як це часто буває, коли студент отримує обмежену інформацію про сутність процесу відновлення функції.

5. Ситуативні навчально-пізнавальні завдання мають бути розроблені та розв'язуватися в проблемній формі. Кожен крок виконання повинен відкривати студентові нове, невідоме та має стимулювати бажання студента вчитися. Дуже важливо урізноманітнити форми ситуативних завдань, шукати й застосовувати нестандартні завдання, включаючи ігрові схеми-тренажери тощо.

У процесі побудови ситуативних навчально-пізнавальних завдань окреслюється коло принципів, які умовно можна поділити на дві основні групи –

дидактичні та методичні. Ці принципи ґрунтуються на основних теоретичних положеннях теорії особливості й теорії поетапного формування розумових дій, загальнодидактичних вимогах до методів навчання, а також ураховують цілі та завдання підготовки ерготерапевта [4, с. 112].

Говорячи про дотримання загальнодидактичних вимог, що висуваються до будь-яких методів навчання, маємо на увазі реалізацію принципів науковості, свідомості й активності студентів у процесі навчальної діяльності за умови спрямованої ролі викладача, наочності, обов'язкового повторення вивченого матеріалу та узагальнення його на різних рівнях систематизації. Створюючи ситуативні навчально-пізнавальні завдання, маємо враховувати не лише науковість і практичне значення ерготерапії, а й схильність та особливості професійних здібностей окремих студентів. Це дає змогу максимально активізувати розумові процеси студентів, створити атмосферу стійкого та постійного інтересу до обраної професії.

Взаємний вплив загальних положень і вимог дидактики та методики навчання визначає окреслені нами дидактичні й методичні принципи побудови рівневої системи ситуативних навчально-пізнавальних завдань.

Дидактичні принципи:

1) *принцип системності*, здійснюваний через реалізацію різних типів зв'язків між окремими складниками цієї системи:

а) сукупності зв'язків між завданнями різних рівнів складності, які дають змогу системі розвиватися в напрямі створення дедалі складніших завдань і здійснювати рівневу диференціацію навчання;

б) сукупності зв'язків між завданнями одного рівня складності, що сприяє зміцненню знань і формуванню рефлексії в діях студентів;

в) сукупності зв'язків між завданнями, які базуються на матеріалі різних курсів, потребують широкої трансформації загальних і спеціальних знань і вмінь, набутих студентами в процесі вивчення споріднених навчальних дисциплін. Вони дають можливість поглиблювати, систематизувати та узагальнювати вивчений матеріал;

2) *принцип перспективності* розвитку мислення студентів: виконання ситуативних завдань покликано забезпечити досягнення віддалених цілей навчання, розвитку та виховання, а не лише навчальних цілей (наприклад, оволодіння конкретним способом дії);

3) *принцип цілісності*, що виявляється в особливостях ієрархічної будови системи виконання завдань і передбачає підпорядкованість конкретної системи виконання завдань системі більш високого рівня узагальнення;

4) *принцип диференційованості й інтегрованості* знань і навичок передбачає орієнтування

змісту виконання ситуативних завдань на основі дидактичних цілей конкретного навчання ерго-терапії та вивчення процесів, описаних із позицій єдиних фундаментальних закономірностей із залученням знань з інших споріднених наук;

5) *принцип мінімальності й достатності*: мінімальний обсяг системи повинен забезпечити засвоєння всіма студентами програмового матеріалу на різних рівнях його відтворення. Достатність обсягу системи завдань визначається можливістю забезпечення засвоєння програмового матеріалу всіма студентами на всіх рівнях навчання;

6) *принцип наступності* виявляється в тому, що кожне ситуативне завдання логічно поглиблює, зміцнює раніше набуті знання з інших тем і розділів ерготерапії та споріднених із нею дисциплін;

7) *принцип відкритості й динамічності* допускає можливість доповнення й корекції ситуативного завдання відповідно до конкретних цілей та індивідуальних здібностей студентів.

Методичні принципи:

1) *принцип поетапного формування* способу дії та його складників, для реалізації якого ситуативні навчально-пізнавальні завдання формують так, щоб способи діяльності виступали як прямий продукт навчання;

2) *принцип варіабельності*, що передбачає зміну шляхів виконання ситуативного завдання за допомогою варіювання рівня її складності та змісту;

3) *рівневий принцип*: рівень складності відібраних до системи й спеціально орієнтованих за змістом ситуативних завдань має відповідати трьом рівням засвоєння знань (А, В, С – рівневої диференціації) та узгоджуватися з рівнем знань і вмінь студентів;

4) *принцип різнобічності* методів виконання ситуативних завдань, базований на психофізіологічних особливостях процесів сприйняття інформації та мислення різних груп студентів і вимогах навчання;

5) *принцип інформативності*, котрий передбачає наявність у системі виконання ситуативних завдань, що містять певний запас додаткової інформації, яка має елемент суб'єктивності новизни й ґрунтується на застосуванні знань і вмінь студента.

Перелічені принципи тісно пов'язані між собою, визначають, доповнюють один одного. Так, говорячи про дидактичний принцип цілісності системи виконання ситуативних завдань як системного об'єкта, водночас маємо на увазі множинність особливостей конкретних завдань, які становлять цю систему: можливість зміни (переформулювання) умови виконання завдання, розбиття її на підсистеми виконання завдань, пов'язаних однією умовою; використання для її виконання різноманітних методів і прийомів тощо.

Отже, принцип цілісності переплітається з методичними принципами варіабельності й різно-

бічності виконання ситуативних навчально-пізнавальних завдань. Виконання студентами конкретної системи ситуативного завдання з урахуванням обраних методів і способів їх розв'язування передбачає також відповідну організацію самої навчальної діяльності, усього навчального процесу, а також більш детальне, глибоке вивчення ерготерапії.

Виконання студентом ситуативних навчально-пізнавальних завдань, зміст яких базується на його безпосередніх інтересах, принесе подвійну користь: по-перше, зацікавленість у правильному виконанні завдання, що максимально активізує розумову діяльність студента; по-друге, це поглибить знання, уміння та навички в обраній ним професійній діяльності. За умови варіювання складності виконання ситуативних навчально-пізнавальних завдань, включення до системи додаткових даних, особливостей перебігу процесу тощо можна використовувати систему таких завдань і діяти як інструмент для реалізації рівневої диференціації. Для цього ситуативні завдання треба розмістити в порядку зростання їх складності (відповідно, А, В, С).

Ситуативні завдання нижчого рівня (А) дадуть можливість студентам опанувати елементарні способи дії, які ґрунтуються на володінні поняттями, знаннями основних постулатів, теоретичних понять та алгоритмів, використовуваних під час виконання ситуативних навчально-пізнавальних завдань.

Виконання ситуативних навчально-пізнавальних завдань вищих рівнів (В і С) має базуватися на глибокому розумінні студентами процесів відновлення функцій, на вільному володінні навичками й наявністю певних практичних умінь, а також може потребувати застосування знань і навичок, набутих у процесі вивчення інших навчальних дисциплін. Це дає змогу студентам проводити комплексне дослідження певного процесу з різних позицій, розглядати різні умови його перебігу, варіювати нестандартні ситуації. Для таких ситуативних завдань характерною є відсутність відомого студентам алгоритму виконання завдання, що сприяє формуванню клінічного типу мислення в студентів.

Висновки. Можна стверджувати, що використання ситуативних навчально-пізнавальних завдань у процесі вивчення ерготерапії є одним із загальних методологічних принципів побудови навчальної діяльності; системним підходом для дослідження особливостей навчальної діяльності студентів і побудови всього процесу навчання ерготерапії; однією з можливих інтерпретацій діяльнісного підходу, якому властиве широке застосування прийомів наукового пізнання.

Отже, якість виконання ситуативних навчально-пізнавальних завдань як показник рівня сформованості знань студентів стає досить важливою характеристикою навчальних навичок ерготерапевта, потрібних у майбутній професії. Рівень роз-

витку особистості визначається рівнем розвитку самостійної свідомої діяльності, зокрема рівнем самостійного орієнтування в різних галузях професійної діяльності ерготерапевта (уміння аналізувати, узагальнювати, розробляти стратегію пошуку шляхів вирішення окремих проблем тощо). Цілісний підхід до системи використання ситуативних навчально-пізнавальних завдань в ерготерапії можна розглядати як певну фахову орієнтацію й засіб підготовки кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння й упровадження наукоємних та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонюк М.С. Психологічні особливості формування у студентів умінь і навичок самостійної роботи. *Сучасні педагогічні технології у вищій школі* : науково-методичний збірник. Київ, 1995. С. 111–113.
2. Біляєва Ю.В. Організація самостійної роботи студентів з іноземної мови студентів аграрних вузів. *Науковий прогрес на межі тисячоліть* : науково-методичний збірник. Дніпропетровськ, 2007. С. 125–126.
3. Мороз О.Г., Падалка О.С., Юрченко В.І. Педагогіка і психологія вищої школи : навчальний посібник / за заг. ред. О.Г. Мороза. Київ : НПУ, 2003. 267 с.
4. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Просвіта, 2000. 368 с.
5. Онучак Л.В. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2002. 18 с.
6. Extracurricular Activities Defined. URL: www.videojug.com.
7. Needlman Robert, Extracurricular Activities. URL: www.drspock.com.
8. Dowshen Steven, Extracurricular Activities. URL: www.kidshealth.org.
9. Diversify your College Activities. URL: www.ecampustours.com.
10. Tanabe Gen, Tanabe Kelly, Making Extracurricular Activities Stand out in College Applications. URL: www.quintcareers.com.